

ГУМАНІЗАЦІЯ ОСВІТИ ЯК АЛЬТЕРНАТИВА ТРАДИЦІЙНИМ ПРИНЦИПАМ ВИКЛАДАННЯ У ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ УСТАНОВАХ США

У статті проведено аналіз передумов реформування освітньої системи і розглянуто гуманізацію освіти як альтернативу традиційним принципам викладання у вищих технічних установах США.

Ключові слова: гуманізація, гуманітаризація, особистісно орієнтоване навчання, професійне навчання.

Нове ХХІ ст. і нове тисячоліття асоціюються в усього прогресивного людства з новою культурою, з гармонією в усіх сферах життя. Загальносвітовий розвиток набуває все більш виразної гуманістичної спрямованості. Головна роль у суспільстві відводиться новому типу особистості – вільної, творчо мислячої і гармонійно розвинутої, здатної усвідомлено й активно брати участь у соціальних процесах, що відбуваються, а також позитивно впливати на них. Виконати соціальне замовлення суспільства, яке полягає в тому, щоб виховати таку людину, сформувати у неї необхідні якості, покликана система освіти.

Одним з основних завдань реформування системи освіти на сучасному етапі є зміна педагогічної парадигми, перехід від традиційної, особистісно відчуженої до гуманістичної, особистісно орієнтованої, яка націлена на всебічний розвиток особистості учня, на формування ініціативної, діяльнійшої людини з яскраво вираженою творчою індивідуальністю. При цьому освітня установа повинна створювати умови для розвитку в студентів у процесі навчання та виховання здібностей до самоосвіти, самореалізації, саморегуляції, гуманної взаємодії з іншими людьми, з природним і культурним середовищем, тобто для розвитку цілісної гуманної особистості, здатної реалізувати себе в соціально-економічній обстановці, що швидко змінюється.

Демократичні перетворення, що відбуваються в українському суспільстві та націлені на гуманізацію відносин між людьми, привели до необхідності кардинального реформування системи освіти, доцільності вивчення досвіду зарубіжних країн у цьому аспекті.

У зв'язку з цим усебічний аналіз нагромадженого досвіду США як однієї з найбільш розвинутих технологічних країн на шляху гуманізації освіти становить для нас не лише теоретичний інтерес, а і практичну цінність. Узагальнення цього досвіду має велике значення для розвитку та вдосконалення всіх форм культурної і наукової співпраці між країнами.

Теорія та практика освіти в США привертала і привертає увагу вітчизняних педагогів-дослідників.

Цілі та перспективи освітніх реформ у США вивчалися А. Джурином, В. Митиною, Н. Нікандровим, В. Разумовським. Концепції гуманізації освіти і педагогічної свідомості в США відображені в дослідженнях

В. Веселової, Т. Георгієвої, Г. Дмитрієва, Е. Ковалевського, З. Малькової, Е. Решетилової, М. Скаткіна. Напрями розвитку вищої освіти досліджені в працях С. Аскольдової, Л. Супрунової, Л. Філіпової. Стан загальної і психолого-педагогічної підготовки педагогів розглядається в наукових працях В. Гаргай, Н. Гольца, З. Малькової, И. Пентиної, Л. Талалової.

У цих працях висвітлювалися окремі аспекти гуманізації освіти в Америці, але не було проведено всебічного дослідження основних чинників, що сприяють створенню гуманістичного середовища в процесі навчання в сучасних технічних ВНЗ США.

Мета статті – проаналізувати передумови реформування освітньої системи США та розглянути гуманізацію освіти як альтернативу традиційним принципам викладання у вищих технічних установах США.

Перш за все необхідно визначити, що таке гуманізація. Термін “studia humanitatis” було запроваджено видатним італійським гуманістом Л. Бруні, який визначав його як “пізнання тих речей, які стосуються життя і звичаїв і які вдосконалюють та прикрашають людину” [1, с. 71].

Гуманізація – це не просто збільшення кількості дисциплін соціально-гуманітарного профілю, а зміна внутрішніх орієнтирів освіти. Суспільство в цілому не в змозі успішно розвиватися без урахування ціннісних орієнтацій людини. Драматизм існуючого стану освіти, на нашу думку, полягає в тому, що ринкові відносини починають енергійно вимивати соціально-гуманітарну культуру, внаслідок чого суспільство перестане бути дієздатним. Розвинута гуманітарна культура – умова виживання і вдосконалення суспільства. Більшість учених погоджується з тим, що нова концепція освіти має бути пов’язана з її гуманізацією. Вона повинна виходити з того, що людина – система, котра саморозвивається, і вища освіта повинна допомогти саморозвитку людини. Людина – відкрита система, і необхідне глибоке вивчення її зв’язків із соціальним світом, впливу на неї досягнень світової та національної культур. Людина – біопсихосоціальна істота, і слід враховувати вплив на неї генетичного коду, природний характер психіки і її розвитку і, нарешті, вплив довкілля, передусім соціального.

Гуманізація вищої школи має на увазі, насамперед, демократичні перетворення системи соціальних відносин у навчальних закладах. Це означає становлення вищої школи, що поєднає автономію, свободу організації навчального процесу та плюралізм моделей освіти, коли в обстановці конкуренції виявляється кращий студент і кращий викладач. Далі йде персоналізація навчального процесу, яка повинна стимулювати викладача до підготовки авторських курсів і адаптації їх до особистості студента, його індивідуального навчального плану. Гуманізація припускає, що освіта має бути проблемною, такою, що базується на партнерстві викладача і студента, і такою, що перетворює навчальний процес на творчість.

Основні риси кризи сучасної освіти та виховання виявляються в деінтелектуалізації суспільства, в зниженні авторитету знань. Дегуманізація вищої школи полягає в невідповідності цілей, змісту і методів освіти пот-

ребам суспільства. Цей процес детермінований, передусім, станом соціуму, його переходом від індустріальної стадії розвитку до постіндустріальної.

Гуманітарна освіта повинна допомогти людям здолати відчуття власної незначності, беспорядності та розгубленості, властиві людині в сучасному суспільстві. Нині дуже важливо підтверджувати індивідуальну цінність кожного з нас. Гуманізм спрямований проти тенденції, котра зростає в сучасному суспільстві, оцінювати людей за “шкалою”, яка має на увазі, наприклад, що переможці кращі за переможених, генерали кращі за солдатів, лікарі кращі за медсестер та ін. Сучасна соціальна структура ще сприяє тому, щоб увічнити подібні міфи, ніби перетворюючи на людей “другого сорту” тих, хто займає нижчі положення, посади та ін. і знаходиться на нижчій сходинці ієрархічної піраміди [5, с. 26].

Одним з актуальних аспектів гуманістичної освіти є встановлення гуманних відносин між викладачем і студентом. Вирішення цього завдання вимагає спільних зусиль психологів, педагогів, філософів, соціологів, методистів, а також вивчення, критичного осмислення та використання досвіду провідних зарубіжних освітніх систем з теорії і практики особистісно орієнтованої освіти.

Сполучені Штати Америки становлять значний інтерес в цьому аспекті. Ця країна є однією із засновниць демократизації освіти, особистісно орієнтованого навчання.

Для Північних штатів Америки була характерна запізніла професіоналізація університетської освіти, освітня система якої перебувала під впливом Великобританії. Проте саме в США з часом університети все більше почали орієнтуватися на прагматичні потреби індустрії, що швидко розвивалася. Саме тут з’являється модель так званої “університетської фабрики” [2, с. 11]. Таким чином, наукові дослідження та підготовка науковців – головні цілі нового університету, були доповнені ще однією – підготовкою технічного персоналу для виробництва. Зрозуміло, що ці процеси, пов’язані з професіоналізацією університетської освіти, мало що залишили від її гуманістичної традиції.

Основним акцентом освіти в індустріальну епоху була професіоналізація. У другій половині ХХ ст. економіка США розвивалася найбільш високими темпами. Науково-технічний прогрес, використання високоточних технологій привели суспільство до усвідомлення необхідності використання кваліфікованої праці.

І на сучасному етапі розвитку суспільства спеціалізована професійна освіта користується найбільшим попитом. Але постіндустріальне суспільство висуває інші вимоги. Найголовнішим завданням сучасної освіти є поєднання спеціалізованої професійної підготовки з формуванням загальної культури, вихованням студентів на засадах гуманістичних загальнолюдських цінностей.

Прогресивні думки Дж. Дьюї про те, що виховання повинне сприяти самореалізації особистості, й тепер виявляються співзвучними ідеям американської нації. В американській освіті найвиразніше виділяється устано-

вка на самоактуалізацію особистості, яка спрямована на усвідомлення нею власної значущості, розкриття здібностей, визнання своєї неповторності й унікальності.

Реформування освітньої системи, результатом якого мало стати підвищення якості освіти громадян США, незалежно від їх статевої, расової або релігійної належності, стало одним із найважливіших завдань загальнонаціонального значення. Проблеми освіти вирішувалися і до сьогодні вирішуються в США на державному рівні, що підтверджується низкою реформ у сфері освіти, які почали інтенсивно проводитися з 80-х рр. ХХ ст. Усі ці реформи були спрямовані не лише на підвищення якості освіти, а і на її гуманізацію.

Групою фахівців Нью-Йоркського університету під керівництвом Д. Баумана розроблена програма “Гуманітарні науки в ХХІ столітті”. Нині ця програма діє більше ніж у 12 університетах і коледжах США: коледж Атлантик у Майні, Йорданський коледж у штаті Мічиган, політехнічний інститут у Нью-Йорку, Стенфордський університет, Грейнфілд коледж, Пенсильванський університет, Вашингтонський університет та ін.

Провідною ідеєю проекту “Гуманітарні науки в ХХІ столітті” є перегляд змісту гуманітарної підготовки майбутніх фахівців з предметно-центричної на чотириблокову систему, що складається з комплексів глобальних (фундаментальних) наук, великого психологічного практикуму, який орієнтує на формування навичок і умінь із самореалізації та самоактуалізації, психолого-педагогічного циклу з гуманістичної педагогіки і психології, міждисциплінарних курсів.

Новий напрям у змісті освіти розглядається в контексті інтеграції інтелектуальних особливостей студента, взаємозв’язків між сформованими професійними навичками практичної діяльності із самообслуговування й адаптації до умов, що постійно змінюються. У поняття “умови, що змінюються” вкладається досить широкий діапазон уявлень – від розвитку техніки до різноманітних змін соціального характеру [6, с. 84]. Передбачуваний результат навчання автори проекту співвідносять з досить високим рівнем комплексного уявлення про глобальні проблеми, сформованим на основі їх особистісного усвідомлення.

Багатоаспектність проекту “Гуманітарні науки в ХХІ столітті” дає змогу звернути увагу на таку тенденцію в гуманітарній освіті, як міждисциплінарність. Ця тенденція виявляється у двох варіантах. Перший спрямований на взаємозв’язок гуманітарних наук з практичними курсами на основі об’єднання спеціально відібраних “блоків” з галузі естетики, етики, філософії, психологічного практикуму з формування відчуття впевненості в собі.

На думку Д. Баумана, такий комплекс повинен стати основою гуманітарного знання, оскільки поєднує в собі значний теоретичний пласт з подальшою практичною реалізацією. Особливої значущості у цих умовах набуває сформована життєва установка особистості, спрямована на відчуття впевненості в собі, яку автор проекту розглядає в контексті джерела адап-

тації до складних життєвих ситуацій, організації стилю життя, розробки власної ієрархії життєвих орієнтирів, що, зрештою, сприяє формуванню культури цілісного мислення. Це особливо важливо для теперішнього часу, оскільки особа, здатна мислити масштабно, являє собою значний інтерес для суспільства.

У другому варіанті міждисциплінарного підходу виразно простежується тенденція створення “блоку” з гуманітарних і природничо-наукових дисциплін. Цей варіант виявляє ідентичність з моделлю НТС (наука, техніка, суспільство), яка покладена в основу більшості розроблених і впроваджених у навчальний процес інтегрованих курсів, наприклад, “Техніка в літературі”, “Техніка і громадські цінності”, “Соціальний ефект громадського прогресу”, “Релігія і громадські науки”.

Реформи в системі американської освіти відбилися на зміні структури змісту, методів, форм гуманізації і гуманітаризації у вищій школі США. Серед концепцій гуманізації і гуманітаризації освіти найбільш популярною стала концепція Б. Кіні, фахівця в галузі гуманітарної освіти, голови Національного фонду з гуманітарних наук. Обґрунтувавши свою розробку, Б. Кіні стверджував, що умови програми дають студентам змогу спрямувати свою діяльність на вирішення творчих завдань, що стоять перед суспільством. “Нова креативна Америка повинна прийти на зміну антагоністичним розбіжностям як у сфері освіти, так і в житті суспільства” [7, с. 91].

Отже, в американській науці розвивалися різні гуманістичні підходи, але тільки останнім часом у зв’язку з усвідомленням кризи освіти, культури і людини, загрози самому її існуванню наростає орієнтація на самоцінність людської особистості – цілі, а не засобу громадського розвитку.

Висновки. Отже, гуманітаризація освіти є глобальною проблемою і її вирішення має на увазі розробку нової парадигми освіти, зміну ставлення до освіти з боку держави і суспільства. І для вирішення людством цієї проблеми потрібне формування духовно-інтелектуального базису випускників ВНЗ, а це, насамперед, гуманістичність навчання, що формує не просто фахівців, а професіоналів, здатних до співпраці та мирного перетворення світу.

Список використаної літератури

1. Баткин Л.М. Итальянские гуманисты: стиль жизни и стиль мышления / Л.М. Баткин. – М., 1978. – С. 6.
2. Берулава М.Н. Гуманизация образования / М.Н. Берулава // Педагогика. – 1996. – № 1.
3. Веселова В.В. Традиционные и новые ценности в системе образования США / В.В. Веселова // Педагогика. – 1996. – № 2. – С. 102.
4. Касьян А.А. Гуманитаризация образования: некоторые теоретические предпосылки / А.А. Касьян // Педагогика. – 1998. – № 2.
5. Шахнина И.З. Гуманитаризация высшей школы США / И.З. Шахнина. – Казань : Изд-во Казанского университета, 1993. – С. 26.
6. The Educational Leadership Program. Newsletter. Fall. – 2000. – Vol. 2, Issue 1. P. 23–84.
7. Henry H. Grimmel. The Liberal Arts College and the ideal of Liberal Education.

8. Nikalay Kopusov. What is Liberal education? / “The Challenge of Liberal education for 21st century”. Conference Paper.
9. Jan Sokol. What is Liberal education about? / *Kritika & kontext*. 2\99. – P. 106.

Бесценная Ж.П. Гуманизация образования как альтернатива традиционным принципам преподавания в высших технических учреждениях США

В статье проведен анализ предпосылок реформирования системы образования и рассмотрена гуманизация образования как альтернатива традиционным принципам преподавания в высших технических учреждениях США.

Ключевые слова: гуманизация, гуманитаризация, личностно ориентированное обучение, профессиональное обучение.

Beztsinna Zh. Humanization of education as an alternative to the traditional principles of teaching in higher technical institutions of the USA

Analysis of education system reform preconditions has been carried out and liberal arts education as an alternative to conventional teaching in technical universities of the USA has been considered.

Key words: liberal arts education, person-oriented teaching, vocational education.